

Motion till riksdagen

1986/87:K206

Carl Bildt m. fl. (m)

Förbättrad rättssäkerhet och fördjupad demokrati

Inledning

Allt fler människor i Sverige ifrågasätter om politiker och myndigheter verkar till den enskildes förmån. Många medborgare upplever ökande kontroll från myndigheters sida som ett växande hot.

Utvecklingen mot en försvagad ställning för den enskilde är ägnad att inge djup oro. Lagar har i stor utsträckning utformats för att i första hand tillgodose det allmännas intressen. Medborgarnas rättssäkerhet sätts alltför ofta i andra hand.

Förslagen i denna motion kommer, om de genomförs, att bidra till att stärka rättsstaten och förbättra den enskildes ställning. Det moderata alternativet innebär bl. a. att grundlagsskyddet för äganderätten ökas, att grundlagar och Europakonventionen alltid respekteras vid lagstiftning och rättstillämpning, att medborgarnas rättssäkerhet förbättras i olika sammanhang samt att politiker uppfyller vissa etiska krav och inte handlar som om makt alltid vore rätt.

En demokratisk rättsstat förutsätter att medborgarna har ett stort inflytande över den demokratiska processen. För att stärka den enskildes inflytande i detta hänseende föreslås i motionen att riksdags- och kommunalval skall skiljas åt, möjligheterna att genomföra folkomröstningar vidgas och riksdagens kontroll av regering och myndigheter ökas.

Rättsstaten och rättssäkerheten

Rättsstaten

1948 angav riksdagens konstitutionsutskott ett antal faktorer som måste föreligga för att man skall kunna tala om Sverige som en rättsstat:

- Medborgarna är fria och har rättigheter mot staten.
- Staten får inskränka de enskildas frihet endast med stöd av allmängiltiga regler.
- Reglerna skall gälla lika för alla.
- Endast riksdagen skall få besluta om ingrepp i medborgarens frihet.
- Sådana ingrepp skall föregås av en fri och öppen diskussion.
- Ett visst mått av frihet "räknas såsom människorna tillförsäkrat på ett sådant sätt, att icke ens Konung och riksdag kunnat förgripa sig därpå".

Dessa krav skall hindra godtycke och partiskhet i statens maktutövning

och om dessa krav inte respekteras hotas allt samhälleligt arbete.

En grundtanke är således att även *staten* måste följa vissa spelregler i samvärdet med medborgarna och respektera vissa rättigheter som tillkommer dem. Av särskilt intresse i konstitutionsutskottets uttalande är att rättsstaten är *grundvalen* för annat arbete i samhället. Dessa tankar – att människorna har vissa oförytterliga rättigheter – präglar även bl.a. den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen).

Rättssäkerheten

Rättssäkerhet är en förutsättning för en demokratisk rättsstat. Rättssäkerhet kräver som minimum:

a. Förutsebara lagar

För att medborgarna skall kunna rätta sig efter lagarna måste dessa ha ett tydligt budskap. Det måste således vara möjligt för de enskilda att förutse konsekvenserna av att lagar inte respekteras.

Lagar måste utfärdas så att människor i tid kan anpassa sig till nya förhållanden. Det måste förflyta en rimlig tid från det att en lag antas till dess att den träder i kraft. Inga lagar får ges retroaktiv verkan till den enskildes nackdel.

b. Lagar skall tillämpas objektivt och opartiskt

Medborgarnas respekt för utfärdade normer står och faller med hur dessa tillämpas. Människor förväntar sig att ovidkommande intressen inte skall påverka avgörandet i ett enskilt fall. Saknas opartiska och objektiva domstolar har de bästa lagar stiftats förgäves.

Ett allvarligt hot mot objektiviteten är blotta misstanken att domstolar och rättstillämpande myndigheter i större eller mindre utsträckning låter sig styras av ovidkommande intressen. Ett sådant uppgivande av självständigheten gynnas genom omfattande bruk av generalklausuler och ramlagar som ökar utrymmet för skönsmässiga avgöranden.

c. Lika fall skall behandlas lika

Likheten i tillämpning är en klassisk del av rättssäkerhetsbegreppet. Diffusa lagar utan klara riktlinjer leder oundvikligen till olikhet i tillämpningen. Förutsebara lagar och opartiska och objektiva tillämpare är därför nödvändiga för en anständig standard när det gäller kravet att lika fall skall behandlas lika. Självfallet måste även lagarna utformas utifrån detta krav.

d. Skydd för den enskilde

I varje fall där den enskilde i en rättslig prövning står mot staten och dess anspråk bör man sträva efter att skapa garantier som motsvarar dem som

finns i brottmålsprocessen, dvs. opartisk domstol, rätt till försvarare, åklagarens bevisbörda m. m. Annars uppstår risk för att den enskilde kommer till korta.

Mot. 1986/87
K206

Rättssäkerheten hotad

Det finns tyvärr tecken på att rättssäkerheten är hotad i Sverige i dag. När det gäller de frågor som behandlades ovan kan ett antal oroande omständigheter anföras.

Ramlagar och generalklausuler försvårar förutsebarheten

Enligt regeringsformen tillkommer normgivningsmakten inom mera väsentliga områden riksdagen. Riksdagen har emellertid rätt att i viss utsträckning delegera denna makt till regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. I praktiken har riksdagen i stor omfattning utnyttjat denna möjlighet att delegera befogenheten att utfärda normer.

Ramlagstiftning har blivit allt vanligare. Riksdagen har nöjt sig med att i lag ange allmänna principer. Det är inom ramarna för dessa principer regering eller aktuell myndighet skall hålla sig när de fyller ut en lag med ytterligare regler. Ofta är dock den ursprungliga lagen så allmänt utformad att det är svårt att fastställa om delegationen har fått det innehåll som avsetts eller ej.

I stort sett har det inte funnits någon kontroll från riksdagens sida av hur den delegerade normgivningsmakten har utnyttjats.

Nya generalklausuler tillkommer varje år. Det verkliga innehållet i en generalklausul kan ofta vara svårt att utröna. Detta visar sig först då klausulen har blivit föremål för prövning i ett eller flera fall av domstol eller rättstillämpande myndighet.

Konsekvensen av denna utveckling är att enskilda och företag ofta har stora svårigheter att avgöra vad som är gällande rätt. Lagarnas förutsebarhet har minskat.

Politiseringen fara för rättssäkerheten

Allmänt gäller att om inte förutsättningarna för maktutövning är klart angivna i lag blir det domstolarnas eller rättstillämpande myndigheters uppgift att skapa rätt. Man kan visserligen hävda att praxis alltid har haft och kommer att ha en normskapande funktion. Från rättssäkerhetssynpunkt måste man emellertid skilja på det läge då domstolens uppgift är att bedöma hur ett faktiskt fall förhåller sig till en viss norm, och det fall då normen saknas och endast den politiska intentionen har angivits som ledning för bedömningen. I sistnämnda fall får tjänstemännen i realiteten fatta politiska beslut. Deras personliga värderingar blir avgörande för utgången.

När det gäller förvaltningsmyndigheter har dessa många gånger en dubbel roll. De skall både tillvarata något allmänt intresse och samtidigt besluta i enskilda fall där samma intresse är föremål för prövning. Till detta kommer

att det i förvaltningssystemet finns inbyggt en "lyhördhet" för politiska signaler, vilket kan tänkas påverka avgörandet i ett enskilt fall. Detta förhållande förvärras av att regeringen under senare tid påtagligt politiserat chefstillsättningen i förvaltningen.

Lika fall behandlas inte alltid lika

Uppenbarligen strävar domstolarna och myndigheterna efter att uppfylla likabehandlingsprincipen. Förtroendet för principen kan dock undermineras dels genom faktiskt olika behandling av lika fall, dels genom bristfällig kontroll.

Antalet regler i vårt samhälle har nu fått ett sådant omfång att praktiskt taget envar medborgare vid något tillfälle överträder lagen.

Det blir i ökad utsträckning fråga om en slump vem som upptäcks och blir föremål för ingripande och vem som klarar sig utan några följder. Övervakningen av laglydnaden tar sig alltmera formen av stickprovkontroller. Denna utveckling är mycket tydlig inom det straffrättsliga området. De flesta brott klaras aldrig upp. De brottslingar som upptäcks kan för samma typ av brott mötas av ett otal reaktioner, alltifrån åtalsunderlåtelse till frihetsstraff. Slutsatsen av detta är att i verkligheten behandlas inte lika fall alltid lika.

Det allmänna gynnas

Vad beträffar balansen mellan det allmänna och den enskilde i tvister av olika slag, har utvecklingen avgjort medfört försämringar för den enskilde under senare år. Lagar har stiftats som sätter det allmänns intresse i första hand. Här kan exempelvis nämnas bevissäkringslagen och generalklausulen om skatteflykt.

När en tvist uppstår är den enskilde ofta kunskapsmässigt underlägsen det allmänns representanter, som i allmänhet är skickliga inom sitt eget område. Om den enskilde anlitar exempelvis juridisk expertis får han mestadels själv stå för kostnaden – och detta även om han vinner i ärendet.

Myndigheter och tjänstemän som överskrider sina befogenheter behöver inte vara särskilt oroliga för efterräkningar. Den kontroll som en gång i tiden utövades av JO har minskat i betydelse. Det torde vara en allmän uppfattning att JO blivit "tandlös".

Den enskilde som blir felbehandlad av det allmänns företrädare har små möjligheter att få ekonomisk kompensation för sina förluster, eftersom gällande regler om skadestånd för felaktig myndighetsutövning är snävt utformade.

Den enskildes ställning svag

Det sker en ständig tillväxt av regler i samhället. En vanlig medborgare saknar förmåga att på egen hand orientera sig i regelkomplexet. Detta skapar rättsosäkerhet bland allmänheten. Till detta kommer att lagar inte sällan är skrivna för att gynna allmänna intressen på de enskildas bekostnad. Nyligen antog riksdagen en ny förvaltningslag med regler bl. a. om hur den enskilde

skall behandlas i ett ärende vid en myndighet. Lagen innehåller bl. a. flera mycket allmänt utformade bestämmelser. Följden blir att frapperande ofta får myndigheten avgöra vilken form av service den enskilde skall erhålla. Det betyder att ökat utrymme för godtycke har skapats.

Den enskildes integritet begränsas fortlöpande. Vi vill definiera integritet som "privatlivets helgd". I detta ligger att den enskilde bör ha rätt till en privat sfär, som får inskränkas av det allmänna endast med mycket tungt vägande skäl och då klart reglerade i lag.

Datatekniken i sig innebär inte något hot mot enskildas integritet. Det är dock uppenbart att denna teknik underlättar uppbyggandet av ett system som är baserat på reglering och övervakning av medborgarna. Enligt en undersökning från statistiska centralbyrån från början av 1985 var närmare två tredjedelar av de tillfrågade personerna skrämde av myndigheternas möjligheter att med hjälp av dataregister kontrollera enskilda.

Ökad rättsosäkerhet på skatteområdet

De beskrivna tendenserna har blivit särskilt tydliga inom skatteområdet. Större skatteuttag tycks vara viktigare än medborgarnas rätt till integritet och rättssäkerhet. Ett typiskt exempel på denna inställning är utredningen om säkerhetsåtgärder i skatteprocessen, även kallad "lex fogde"-utredningen (SOU 1986:39). Utredningen föreslår en ny lag, lag om utredning för beskattning. Förslaget innebär bl. a. att en förvaltningsmyndighet som har till uppgift att göra en utredning i ett skatteärende skall få vittgående befogenheter i ärendet. Myndigheten får vända sig till *alla* som kan antas ha kännedom om frågor av betydelse för utredningen. Det skall också bli möjligt för myndigheten att kalla den skattskyldige till förhör under själva utredningen, dvs. innan någon misstanke om oegentligheter har framlagts. Myndigheten får vidare begära att länsrätt skall hålla förhör med en person som inte är skattskyldig i ärendet. Det införs också vida möjligheter för myndigheten att genomföra utredning i stort sett var som helst.

Utredningen har mött skarp kritik från ett flertal remissinstanser. Svea hovrätt anser att utredningen tagit alltför stor hänsyn till fiskala intressen och avstyrker förslaget. Hovrätten ifrågasätter vidare bl. a. om förslag gällande skattemyndigheters besök i de skattskyldigas hem och utfrågning av grannar överensstämmer med Europakonventionens krav att envar har rätt att få sitt privat- och familjeliv och sitt hem respekterade. Kammarrätten i Göteborg finner utredningens lagförslag och motiveringar så otydligt formulerade att de skulle leda till en helt oacceptabel rättsosäkerhet om de skulle genomföras. Länsrätten i Stockholms län konstaterar att förslaget innebär ett markant framflyttande av skattemyndigheternas positioner utan att detta har angivits och motiverats.

Det är inte säkert att utredningen leder till en direkt motsvarande lagstiftning. Det är emellertid symtomatiskt att en statlig utredning kan presentera sådana förslag, trots att frågor om den enskildes integritet och rättssäkerhet just i skatteprocessen varit föremål för intensiv debatt under senare år.

Ett annat kännetecken för senare decenniers skattepolitik är dess principlöshet. Det svenska skattesystemet var emellertid en gång uppbyggt med utgångspunkt i några förhållandevis klara principer.

Beskattningen skulle såvitt möjligt vara *neutral*. Skatten skulle träffa den samlade inkomsten lika, oberoende av om en person var löntagare, företagare eller pensionär. Skattens höjd skulle inte påverkas av i vilka inkomstkällor inkomsterna uppkommit. Neutraliteten innebar också att beskattningen inte skulle styra medborgarnas konsumtionsval eller valet mellan att spara eller konsumera.

Vidare skulle beskattningen utformas med hänsyn till *intresseprincipen*. Detta innebar att det allmännas kostnader i någon mån skulle fördelas efter den nytta medborgarna hade av verksamheten. Ett exempel på hur denna princip har verkat är kommunalskatten. Syftet var att medborgarna i en viss ort inte skulle belastas med kostnader hänförliga till en annan ort.

Ytterligare en princip för beskattningen var *skatteförmågeprincipen*. En medborgare skulle bidra till det offentligas utgifter i förhållande till sin ekonomiska förmåga.

Dessa principer var i viss mån motstridiga, men de kunde existera sida vid sida så länge beskattningen låg på en rimlig nivå. I takt med att skattetrycket har ökat har balansen mellan principerna rubbats. Detta har bl. a. lett till att personer med samma inkomster och likartade förhållanden även i övrigt kan betala olika hög skatt. Efter år av reformer har skattesystemet blivit så oöverskådligt att ingen vet exakt hur orättvist det är.

Falluckemetoden

Ett fenomen som aktualiserats under 1980-talet, främst inom skatterätten, är de hastiga omvälvande lagändringarna. "Den underbara nattens" principöversenskommelse mellan socialdemokraterna, folkpartiet och centerpartiet innebar ett grundskott mot den ovan nämnda neutralitetsprincipen i skattesystemet. I bokstavig mening över en natt förändrades de ekonomiska villkoren för hundratusentals villaägare. Beräkningar av bostadskostnader för de följande fem, tio eller tjugo åren visade sig sakna relevans. Plötsligt öppnades en fallucka under de skattskyldigas fötter.

Ett i tiden senare förslag med liknande effekt var den snabba höjningen av omsättningsskatten på aktier våren 1986. Skatten infördes efter det att finansministern vid flera tillfällen omedelbart före beslutet hade förklarat att ett sådant förslag inte skulle läggas fram.

Det mest uppseendeväckande exemplet på en sådan lagstiftningsteknik inom skatteområdet är pensionsskatten. Skatten träffar det sparande som ett stort antal människor byggt upp under en lång följd av år i tron att skattereglerna inte skulle kunna förändras så drastiskt.

Detta är exempel på åtgärder som på ett eller annat sätt har försvagat den enskildes ställning.

Vi menar att bristerna i rättssäkerheten, den oöverskådliga regeltillväxten, gynnandet av offentliga intressen framför enskilda, begränsningarna i den

personliga integriteten och principlösheten i lagstiftningen utgör allvarliga hot mot rättsstatens bestånd.

Mot. 1986/87
K206

Socialdemokraternas ansvar

Socialdemokraterna är inte ensamma ansvariga för den ovan beskrivna utvecklingen. Men de har varit pådrivande och ofta påtagligt ovilliga att stärka den enskildes position då missförhållanden har uppenbarats. Det finns naturligtvis ett flertal orsaker till att socialdemokraterna agerar som de gör. Några av dessa berörs nedan.

Styrning och kontroll viktigast

I grunden ligger den socialistiska ideologin, som bygger på föreställningen att det går – och att det är önskvärt – att konstruera det perfekta samhället genom politiska beslut. Syftet är i teorin välvilligt: det skall bli bra för alla. Men i praktiken är det uppenbart att byggandet av det socialistiska samhället kräver planering. Det är nödvändigt med regler som styr människor och företag och organisationer på ett sådant sätt att samhällsbyggandet underlättas. Detta förutsätter självfallet i sin tur att utfärdade regler övervakas. Styrning och kontroll blir avgörande frågor för systembyggarna. Fenomen som inte passar in i modellen måste slipas av, jämnas till och återanpassas i enlighet med planen.

Föga utrymme finns då för individuella avvikelser. Enskilda människorses i första hand som stenar som skall placeras på de avsedda platserna då byggnaden uppförs. Medborgarna blir delar i det kollektiva systemet. Individer med önskemål som inte överensstämmer med vad modellen föreskriver är störande moment. Att ett antal enskilda kommer i kläm uppfattas inte som särskilt väsentligt. Det händer inte så sällan att man från socialdemokratiskt håll ser *kvantitativt* på rättssäkerhetsfrågor. Om förhållandevis få personer drabbas av rättsförluster anses detta acceptabelt.

Dimridåer

Under det senaste decenniet har debatten om den enskildes ställning gentemot det allmänna intensifierats. Ofta har den initierats genom att massmedia uppmärksammat ett en person råkat illa ut på grund av en olämplig lagstiftning eller ett brutalt uppträdande från myndigheters sida. Det har också väckt stor uppmärksamhet att Sverige vid upprepade tillfällen dömts för brott mot Europakonventionen. Socialdemokraterna har i viss utsträckning tagit intryck av denna debatt. Men i stora delar har det varit fråga om läpparnas bekännelse utan motsvarighet i handlingar.

Här kan erinras om snickaren Hjortberg i Göteborg, som hotades av konkurs därför att han ålagts att betala andra människors skatteskulder. När Hjortbergfallet blev för besvärande för regeringen lovade finansministern att Hjortberg skulle erhålla ekonomiskt stöd av staten. Vad den rättsliga grunden för löftet var och hur det skulle gå för andra personer i motsvarande situation klagades inte.

Ett annat exempel är fallet med småföretagaren Alvgård i Smaland. blev misstänkt för skattebrott. Skattemyndigheterna skred till aktion och Alvgård blev t. o. m. anhållen. Han friades helt från misstankarna ett och ett halvt år senare, men då hade på grund av skattemyndigheternas skiftande åtgärder hans rörelse slagits i spillror och orsakat honom ekonomisk ruin.

Debatten om Alvgårdfallet blev besvärande för socialdemokraterna. Justitieministern gick då ut och deklarerade: "Myndigheterna måste skärpa sig!" Justitieministern fortsatte med att upplysa om att han hade lyssnat på påståendena om att kampen mot den ekonomiska brottsligheten utgör ett hot mot den enskilde medborgarens rättssäkerhet och att han tar allvarligt på den kritiken. Justitieministern utlovade dock inte någon ändring i lagarna och han tog t. o. m. klart avstånd från idéer om att utvidga möjligheterna för den enskilde att få skadestånd, ty "det finns en rad skäl som talar emot, bl.a. ekonomiska".

Detta är tydligen men tyvärr inte unika demonstrationer av socialdemokratiskt agerande då brister i enskildas rättssäkerhet uppenbaras.

För socialdemokrater är makt lika med rätt

Ett aktuellt exempel är den ovan nämnda pensionsskatten. Det är här inte endast fråga om en ny skatt i den långa rad av skatter som socialdemokraterna har infört eller höjt efter regeringsskiftet 1982. Pensionsskatten innebär ett genombrott för en närmast kommunistisk syn på privat egendom. En helt ny praxis införs, trots att ett enhälligt lagråd på konstitutionella grunder avstyrkte förslaget. Enskilda människors rätt till sin egendom begränsas. Det blir fritt fram för en riksdagsmajoritet att när som helst överföra godtyckligt utvalda delar av medborgares egendom till staten. Vad vi bevittnar är en ohöjld tillämpning av principen makt är rätt.

Det moderata alternativet

Det är nödvändigt att inta en ny attityd beträffande individens ställning i samhället. Utgångspunkten får inte vara att ett visst mönstersamhälle grundat på kollektiva värderingar skall byggas, utan tvärtom att det finns ett stort antal individer som är sinsemellan olika och önskar forma sina liv efter eget tycke.

Statens reglering av samhällslivet genom lagar skall vara begränsad, entydig och fast grundad i medborgarnas rättsuppfattning. Drivs den rättsliga regleringen för långt eller ersätts fasta principer av okontrollerat godtycke motverkar rättsordningen sitt eget syfte. Respekten för lagarna urholkas och därmed också rättssamhällets och demokratins anseende. Styrning och kontroll får inte ta så stort utrymme som nu är fallet. När behov av reglering finns måste medborgarnas krav på rättssäkerhet och integritet tillmätas största betydelse. Grundlagar och internationella deklarationer måste alltid respekteras.

Det behövs politisk etik

Mot. 1986/87

K206

Det behövs en politisk etik i samhället. Det är nödvändigt att även politiker uppfyller vissa moraliska krav. Det får inte genomföras politiska beslut som hastigt försämrar människors villkor, utan att de har kunnat förutse detta eller haft rimlig tid att anpassa sig till förändringarna. Det krävs fasta och stabila spelregler. Människor måste kunna se ett samband mellan egna handlingar och handlingarnas resultat.

Formellt sett kan en politisk majoritet, så länge den inte överskrider grundlagarna, ändra spelreglerna så att de passar det egna syftet. Men den rätten måste politiker avstå ifrån om vi skall skapa ett samhälle där människor känner förtroende för politiker och statsmakt. Om statsmakten kan handla efter eget godtycke, exempelvis när det gäller enskildas egendom, hur skall då den enskilde kunna känna respekt för andras förhållanden och hur skall statsmakten kunna räkna med lojalitet och laglydnad från sina medborgare, när samma makt totalt saknar respekt för den enskildes intressen?

Respekt för grundlagarna och konventioner

All regelskapande verksamhet måste stå i överensstämmelse med grundlagarna och Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna. Förslag till nya regler måste alltid prövas mot vad normer av högre dignitet föreskriver. Det får aldrig hos medborgarna uppstå någon misstanke om att den främste regelgivaren, riksdagen, kringgår de rättigheter som grundlag eller Europakonvention tillerkänner medborgarna.

Europakonventionen har inte gjorts direkt tillämplig för svenska domstolar och förvaltningsmyndigheter. Det har i olika sammanhang hävdats att konventionsbestämmelserna ändå beaktats i den svenska lagstiftningen, bl. a. i samband med utarbetandet av regeringsformens fri- och rättighetsregler. Sverige har emellertid under senare år fällts vid flera tillfällen av Europadomstolen, bl. a. för brott mot egendomsskyddet och mot den rättsordning som stadgas i Europakonventionen. Sverige har även i flera fall tvingats ingå förlikning för att undvika fällande dom i Europadomstolen. Mot denna bakgrund är det tydligt att den svenska rättsordningen inte uppfyller de krav som Europakonventionen ställer.

Enligt vår mening bör regeringen därför föranstalta om en allmän genomgång av svensk lagstiftning i syfte att bringa den i överensstämmelse med Europakonventionen och Europadomstolens avgörande. Denna genomgång bör kompletteras med överväganden om möjligheterna till och lämpligheten av att Europakonventionen införlivas med svensk rätt, t. ex. genom s. k. inkorporation. Om så sker skulle konventionen kunna tillämpas av svenska myndigheter. Frågan om ett införlivande är emellertid komplicerad och bör därför utredas i särskild ordning.

Färre regler

Det är nödvändigt att alltid ifrågasätta behovet av ny reglering. Politiker är inte bättre skickade än enskilda individer att bestämma vad som är bäst för den enskilde. Påstådda fördelar med lagar och andra bestämmelser måste vägas emot medborgarens anspråk på att få behålla sin bestämmanderätt och att slippa bli reglerad och kontrollerad. Om reglering inom något område visar sig vara nödvändig måste ingreppen i de enskildas förhållanden göras så begränsade som möjligt.

Det är nödvändigt att lagstiftaren och andra regelskapare alltid tar hänsyn till det allmänna rättsmedvetandet. Att detta är en svår uppgift innebär inte att den får försummas. Tillkommer bestämmelser som saknar förankring i medborgarnas rättsmedvetande är risken stor för att bestämmelserna inte efterföljs. Det är också viktigt att regler inte tillkommer utan att en avvägning har skett mellan olika intressen. Det får inte vara så att ett påstått allmänintresse alltid går före den enskildes intresse.

Rättssäkerheten garanteras

När regler skapas är det nödvändigt att medborgarnas krav på rättssäkerhet tillgodoses. Detta betyder att regler skall vara så utformade att de är förutsebara. Det är också väsentligt att de som skall tillämpa reglerna är opartiska och tolkar dem objektivt. Principen att lika fall skall behandlas lika får inte tummas på. I tvister mellan det allmänna och den enskilde måste en balans upprätthållas. Lika väsentligt är att integritetskränkande regler inte nyttjas annat än då det är oundgängligen nödvändigt. Medborgarnas rätt till en "privat sfär" måste respekteras i största möjliga mån.

Tydliga lagar

Ramlagar och generalklausuler behövs i viss utsträckning i ett samhälle. De har dock blivit alltför vanliga i vårt land. Utgångspunkten bör vara att det av en bestämmelse klart skall framgå vad som skall gälla. Löst formulerade regler som t. ex. innehåller skälighetsbedömningar skapar rättsosäkerhet hos allmänheten. En sådan lagstiftningsteknik ökar också utrymmet för godtycklig rättskipning. Det är av särskild betydelse att generalklausuler eller ramlagar inte används då det gäller att bestämma vilka skyldigheter den enskilde har mot det allmänna.

Domstolskontroll av förvaltningen

Europadomstolen har genom vissa avgöranden under de senaste åren uttalat sig angående tolkningen av artiklarna 6 och 13 i Europakonventionen. Den slutsats som kan dras av dessa beslut är att myndighetsavgöranden som rör "civila rättigheter och skyldigheter" skall kunna prövas av domstol. Enligt den svenska rättsordningen är det emellertid för stora grupper av ärenden, som torde kunna betecknas som civila rättigheter och skyldigheter, endast möjligt att få ett myndighetsbeslut överprövat av en överordnad förvaltnings-

myndighet. Ofta är ett centralt ämbetsverk eller regeringen slutinstans. Oavsett bedömningen av frågan om vilka krav Europakonventionen ställer på domstolskontroll av förvaltningsbeslut kan det ifrågasättas om den nuvarande ordningen är tillfredsställande från rättssäkerhetssynpunkt. Det har bl. a. anförts mot den att det kan finnas intressegemenskap mellan myndigheter i olika instanser och att den starka expansionen av förvaltningen under senare år har medfört att den rättsliga kompetensen hos myndigheterna tunnats ut. En utökad möjlighet till domstolsprövning av förvaltningsbeslut skulle därför innebära en förstärkning av rättssäkerheten och är även av denna anledning angelägen.

Effektiv lagprövning

1979 genomfördes en grundlagsändring som innebar att domstolarna uttryckligen tillerkändes en lagprövningsrätt. Enligt 11 kap. 14 § regeringsformen gäller att om domstol eller annat offentligt organ finner att en föreskrift står i strid med bestämmelse i grundlag eller annan överordnad författning eller att stadgad ordning i något väsentligt hänseende har åsidosatts vid dess tillkomst, får föreskriften icke tillämpas. Det finns dock en viktig begränsning i lagprövningsrätten. Om riksdagen eller regeringen beslutat föreskriften skall tillämpning underlåtas endast om felet är *uppenbart*. Det ställs alltså mycket höga krav för att en domstol skall kunna underlåta att tillämpa en föreskrift som har beslutats av riksdagen eller regeringen.

Av allmänna rättssäkerhetsskäl och mot bakgrund av de tydliga tecken på bristande respekt för grundlagens krav vad gäller såväl innehåll som beredning vid lagstiftning som den socialdemokratiska regeringen har uppvisat, bör en utvidgad lagprövningsrätt för domstolar införas. Nuvarande reglering med krav på uppenbar avvikelse som grund för lagprövning kan skapa utrymme för lagstiftning som stämmer mindre väl överens med regeringsformens krav. Någon lagprövning har inte skett sedan den nya bestämmelsen trädde i kraft 1980. Detta kan tyda på att grundlagens krav är för höga. Det bör därför utredas om lagprövning skall kunna ske även om avvikelserna inte är uppenbara. En sådan ändring skulle göra att domstolar fick större möjlighet att vägra tillämpa en grundlagstridig lag. Det är dock givet att utgångspunkten skall vara att sådan lagprövning även i framtiden skall äga rum endast vid sällsynta tillfällen.

Ökad rätt till skadestånd för enskilda

Om de principer vi här redogjort för följs i den regelskapande verksamheten bör antalet enskilda som blir felaktigt behandlade minska påtagligt. Om den enskilde trots detta inte får sitt ärende korrekt behandlat är det emellertid nödvändigt att så långt möjligt hålla honom skadeslös. I nuläget är chanserna att få skadestånd mycket små för en enskild som skadas genom exempelvis felaktiga beslut av en myndighet. Vi menar att det inte kan accepteras i en rättsstat att en enskild skadas ideellt eller ekonomiskt utan att han har goda möjligheter till kompensation. Det allmänna måste svara för vad det självt genom myndigheter och tjänstemän orsakar enskilda. Att invända att detta

skulle kunna bli ekonomiskt betungande för staten är att erkänna att såväl regler som myndigheter inte motsvarar de krav på rättssäkerhet som bör ställas. Det är dessutom så att statens möjligheter att ekonomiskt ersätta felbehandlade personer knappast på något avgörande sätt skulle påverka statsbudgeten medan däremot den enskilde kan drabbas mycket hårt. Frågan om hur enskilda skall kunna få ökad rätt att erhålla skadestånd från det allmänna vid felaktig myndighetsutövning bör snarast utredas.

Grundlagsskydd för äganderätten

Äganderätten måste grundlagsskyddas. Den svenska regeringsformen innehåller endast ett relativt svagt skydd för äganderätten. Grundlagsskydd finns i många andra länder i Europa och även Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna är baserad på en positiv syn på enskild äganderätt.

Kravet på grundlagsskydd har fått förnyad aktualitet genom pensionsskatten, vilken ju har närmast konfiskatorisk karaktär. Frågan om äganderättens skydd behandlas utförligare i motion 1986/87:K214 av Carl Bildt m. fl. (m).

Stärk närings- och yrkesfriheten

En fri ekonomi är en förutsättning för välfärd och full produktiv sysselsättning. En fri ekonomi är dock mer än så.

Den fria konkurrensen och avtalsfriheten ger de enskilda medborgarna möjlighet att välja mellan olika varor och tjänster – utan att styras av någon annan – och att själva fatta de beslut som fortlöpande tas i en ekonomi. Marknadsekonomin ger därmed medborgarna en suverän ställning som inget annat ekonomiskt system kan ge dem.

Friheten att starta företag är en omistlig del i marknadsekonomin. Möjligheten att genom eget initiativ skapa sig en försörjning är en rättighet som borde vara självklar. Inskränkningar i näringsfriheten kan inte utan mycket tungt vägande skäl och efter särskild prövning accepteras. Det finns många exempel på skilda slag av etableringskontroll som bör avskaffas.

Kommunikationssektorn kännetecknas av åtskilliga regleringar och monopol som är oförenliga med näringsfrihet.

För tandläkare råder i dag etableringskontroll. För den enskilde tandläkaren innebär detta en begränsning i möjligheten att få välja var han eller hon skall arbeta eller t. o. m. ett hinder för att över huvud taget kunna utöva yrket.

Sjukförsäkringssystemet innebär en begränsning av möjligheten att erbjuda patienter vård i enskild regi. Varken patienter eller sjukvårdshuvudmän har något att vinna på denna begränsning av näringsfriheten.

Prövningen av utskänkningsstillstånd för restauranger har kommit att användas som ett medel för etableringskontroll. I många kommuner har fackliga organisationer i praktiken vetorätt mot nya etableringar.

Utvecklingen har lett till att det har blivit allt svårare för den enskilde att fritt utöva näring och yrke. I praktiken har närings- och yrkesfriheten inskränkts på olika sätt, t. ex. genom monopol, särskilda bidragsbestämmelser, regleringsåtgärder eller auktorisationskrav. Rätten att driva näringsverksamhet är så grundläggande att den förtjänar ett starkt skydd i vår konstitution.

Skydd för den enskildes integritet

Mot. 1986/87
K206

Det behövs ett grundlagsskydd för den enskildes integritet. Ofta möter den enskilde krav från myndigheter på att lämna ifrån sig personuppgifter av olika slag. Uppgifterna registreras, lagras och skickas inte sällan vidare till andra myndigheter. Det finns rika möjligheter att sammanställa uppgifter ur olika personregister. Alltför ofta har den enskildes intresse av integritet fått vika för olika myndigheters krav på effektivitet och kontroll. Vi anser att det är den enskildes integritetskrav som skall vara styrande för lagstiftningen och för hanteringen av olika dataregister. Därför behövs ett starkare skydd för integriteten. Denna fråga behandlas närmare i motion 1986/87:K431 av Anders Björck m. fl. (m).

Återinför straffansvaret för tjänstefel

Ett straffansvar för tjänstefel måste återinföras. Genom avskaffandet av ämbetsansvaret 1975 inskränktes kraftigt JO:s möjligheter att ingripa vid felaktig myndighetsutövning. JO kan utföra ett viktigt arbete till skydd för den enskildes rättigheter om effektiva sanktionsmöjligheter för tjänstefel återinförs. Riksdagen beslutade 1986 efter moderat initiativ att straffansvaret för tjänstefel skulle återinföras. Frågan bereds nu i justitiedepartementet. Det är av största vikt att arbetet bedrivs skyndsamt. Lagstiftning om vidgat straffansvar för tjänstefel bör ske under innevarande mandatperiod.

Bättre skattelagar

Bevissäkringslagen ger myndigheter vittgående befogenheter att genomföra husrannsakan och beslagta egendom utan att misstanke om brott föreligger. Lagen gynnar ensidigt skattemyndigheternas intressen. Det finns uppenbara risker för att rättssäkerheten kan eftersättas vid tillämpning av bevissäkringslagen. Lagen bör avskaffas.

Åtgärder enligt betalningssäkringslagen kan leda till stora ekonomiska förluster för en enskild, även om denne senare visar sig ha varit oskyldig. Betalningssäkringslagen måste garantera de enskildas rättssäkerhet bättre än vad som i dag är fallet.

Det måste införas en rätt till ersättning för kostnader i skattemål. Enligt nuvarande regler finns det ingen sådan rätt, även om skattebetalaren vinner målet. Detta är ett orimligt förhållande. Det måste därför införas en ovillkorlig rätt till ersättning för kostnader i de fall en skattskyldig får sin talan bifallen. Även i andra fall skall ersättning kunna utgå. Frågor om ökad rättssäkerhet för enskilda i olika skatteförfattningar behandlas utförligare i motion 1986/87:Sk723 av Knut Wachtmeister m. fl. (m).

Kommuner får inte överträda lagar

Det har under senare år vid upprepade tillfällen inträffat att kommuner har överträtt kommunallagen eller domstolsbeslut. Ytterst beror detta på att sanktionsmöjligheter saknas. Efter moderat kritik av detta missförhållande

har en utredning tillsatts för att studera problemen. Det är nödvändigt att sanktionsmöjlighetersnarast införs. Det kan ske i form av ökade möjligheter till åtal mot ansvariga beslutsfattare.

Vissa kommuners uppträdande aktualiserar en annan fråga som gäller kommuner och rättssäkerhet. Det pågår en utveckling för att minska den statliga styrningen av kommunal verksamhet. Det är ofta önskvärt att besluten kan fattas närmaare de människor som berörs. Sådana förändringar kan också leda till minskad byråkrati och besparingar. Men det är i detta sammanhang väsentligt att betona två aspekter: För det första får utvecklingen inte resultera i att vissa statliga regler alltid ersätts av lika många eller fler kommunala regler som beskär de enskildas handlingsfrihet. För det andra får delegering till kommuner inte leda till minskad rättssäkerhet för medborgarna. Riksdagen måste ytterst alltid ha ett ansvar för att grundläggande rättssäkerhetskrav tillgodoses även på det kommunala planet.

Fördjupad demokrati

Medborgarnas inflytande över den demokratiska processen bör stärkas. Det kan ske bl. a. genom ökad insyn i riksdagens arbete och vidgade möjligheter till folkomröstning. Sådana reformer ökar möjligheterna till att det skapas lagar som överensstämmer med de enskildas rättsmedvetande. Om medborgarnas ställning i den demokratiska processen stärks ökar också sannolikheten för att de lagar som stiftas tar större hänsyn till de enskildas anspråk på rättssäkerhet.

I ett demokratiskt samhälle förenas stor personlig frihet för medborgarna med kravet att de skall fatta gemensamma beslut. Demokratin bygger på att alla medborgare kan påverka de politiska besluten. Ett väl fungerande demokratiskt system måste vara uppbyggt på sådant sätt att det stimulerar debatt och ger utrymme för olika meningar att göra sig gällande. Det är viktigt att medborgarna får goda möjligheter att följa den politiska debatten liksom att en enkel majoritet i riksdagen inte ges fria händer och kan bortse från vad en folkopinion eller en beaktansvärd minoritet förespråkar.

För att möjliggöra en önskvärd utveckling av vårt demokratiska system bör vissa ändringar ske i grundlagen. De förslag som redovisas nedan syftar till att göra debatten öppnare och stärka medborgarnas inflytande över landets styrelse.

Förläng mandatperioderna och skilj kommun- och riksdagsval

I Sverige tillämpas treåriga mandatperioder vid riksdags- och kommunalval. Flertalet andra länder använder sig av längre mandatperioder. Det finns klara nackdelar med kort mandattid. En nyvald regering är beroende av tidigare fattade ekonomiska beslut och kan i stort sett endast påverka ett helt budgetår. De korta perioderna medför också att partierna i överdriven utsträckning inriktar sitt arbete på följande val.

Riksdags- och kommunalvalen sker samtidigt i Sverige. Orsaken är att det har antagits att kommunalpolitiken i hög grad är beroende av rikspolitiken. Denna bör därför få slå igenom även i kommunala val. Detta leder till att

medborgarnas intresse för kommunala frågor riskerar att minska. Det finns klara tecken på att människorna önskar tillmäta kommunala val större betydelse. Under senare val har det t. ex. blivit allt vanligare att väljare röstar på olika partier i riksdags- och kommunalval.

Mandatperioderna bör förlängas till fyra år. Det är emellertid nödvändigt att riksdags- och kommunalval samtidigt skiljs åt. Genom en sådan reform minskas kommunalvalens beroende av rikspolitiken. De kommunala frågorna ges en starkare ställning.

En kyrkans valdag bör införas

Det är viktigt att slå vakt om kyrkans ställning. Genom de kyrkliga valens förläggning i oktober samma år som de allmänna valen har man skapat sämsta tänkbara förutsättning för en kyrklig valdebatt. Valdeltagandet är som regel mycket lågt. Endast en liten del av Sveriges röstberättigade medlemmar i svenska kyrkan utövar sin valrätt.

En förklaring till det svaga intresset för de kyrkliga valen är med stor sannolikhet deras placering en månad efter de allmänna valen till riksdag, landsting och kommun. All kraft och energi har i partiorganisationer och media ägnats valen i september.

Detta är bara acceptabelt om man anser de valen betydelselösa. I framtiden kan vi också få direkta val till stiftssamfundigheter och kyrkomötet. Det blir då naturligt att samla dessa val till en särskild dag.

Alla de kyrkliga valen bör samlas till en ny kyrkans valdag. Denna valdag bör placeras i september året före de allmänna valen. Förändringen skulle innebära att ökad uppmärksamhet från väljare, partiorganisationer och media skulle kunna riktas mot de kyrkliga valen.

Offentliga utskottsutfrågningar bör införas

Ett sätt att öka öppenheten och stimulera den offentliga debatten vore att införa offentliga utskottsutfrågningar i riksdagen. En sådan reform skulle stärka riksdagens ställning gentemot regeringen. Den skulle också möjliggöra för en riksdagsminoritet att bättre granska verksamheten i vårt land och öppna en ny väg för att informera väljarna i olika frågor.

En tredjedel av ett utskotts ledamöter bör ges rätt att få till stånd offentliga utskottsutfrågningar i en fråga som behandlas av utskottet. Statstjänstemän bör normalt vara skyldiga att infinna sig till en sådan utfrågning. Även andra personer, exempelvis fristående experter eller organisationsföreträdare, skulle kunna utfrågas av utskottet. Offentliga utskottsutfrågningar skulle öka intresset för riksdagens arbete.

Stärk remissförfarandets ställning

Enligt 7 kap. 2 § regeringsformen skall vid beredning av regeringsärenden behövliga upplysningar och yttranden inhämtas från såväl myndigheter som sammanslutningar och enskilda. Syftet med detta remissförfarande är att skapa möjligheter till bred debatt och givetvis att ge förutsättningar för en ändamalsenlig lagstiftning.

Under senare år har det vid upprepade tillfällen inträffat att regeringen försummat remissförfarandet eller endast genomfört ett begränsat sådant. Detta har föranlett kritik från bl. a. lagrådet, som har tvingats konstatera att det utan tillgång till remissyttranden har saknat förutsättningar att granska om lagförslag exempelvis överensstämmer med grundlagarna. Frapperande är att remissförfarandet underlätits även i fråga om kontroversiella lagförslag från regeringens sida. Så har exempelvis varit fallet beträffande löntagarfonder och fastighetsskatt. Det senaste exemplet är pensionsskatten.

Det är enligt vår mening därför nödvändigt att överväga om regeringsformen kan skärpas vad gäller beredningskravet för ärenden som regeringen avser att förelägga riksdagen. Starka skäl talar för att regeringen inte i samma omfattning som för närvarande själv skall kunna avgöra i vilken utsträckning remissförfarandet skall ske.

Lagrådsgranskning

På motsvarande sätt som vad gäller remissförfarandet har det alltför ofta inträffat att regeringens lagförslag inte har granskats av lagrådet. Det har hänt att en minoritet i riksdagen i ett utskott begärt att lagrådet trots allt skall höras i saken. Tyvärr har dock den socialdemokratiska utskottsmajoriteten mer än en gång avvisat sådana krav från minoritetens sida. Detta gör att det finns anledning att överväga om en minoritet i ett utskott i riksdagen skall ges en ovillkorlig rätt att begära att lagrådet skall yttra sig över ett lagförslag. För att hindra en tänkbar fördröjningstaktik av en minoritet även då fog för lagrådsyttrande inte föreligger, kan den ovillkorliga rätten att begära yttrande kombineras med ett krav att lagrådets yttrande skall avges inom en viss kortare tid, förslagsvis två veckor.

Den ovillkorliga rätten till lagrådsgranskning vore liksom skärpta krav på remissförfarande ägnade att vidga debatten och öka förutsättningarna för att lagar av god kvalitet stiftas av riksdagen.

Vidgade möjligheter för folkomröstning

Efter riksdagsbeslut med enkel majoritet kan rådgivande folkomröstning äga rum. När det gäller grundlagsförslag kan minst en tredjedel av riksdagsledamöterna framtvinga en beslutande folkomröstning.

Rådgivande folkomröstningar kan vara värdefulla då riksdagen vill höra väljarna i en speciell fråga före ett beslut. Det finns starka skäl som talar för att en tredjedel av riksdagens ledamöter skall kunna begära folkomröstning i fler frågor än grundlagsfrågor i framtiden. Vidare bör, enligt samma modell som tillämpas i Schweiz, ett visst antal röstberättigade valjare kunna begära en folkomröstning i viss fråga. I Sverige vore det rimligt att 100 000 valjare genom namnunderskrifter skulle ha rätt att kräva en rådgivande folkomröstning.

På motsvarande sätt bör det öppnas möjlighet för att genomföra rådgivande kommunala folkomröstningar efter initiativ av en minoritet i fullmäktige eller en viss del av kommunens väljare, exempelvis en tiondel.

Ett genomförande av förslagen skulle påtagligt stärka medborgarnas

möjligheter att påverka utvecklingen i den egna kommunen och landet. Det förhåller sig säkerligen också så att blotta möjligheten av att folkomröstning kan ske skulle göra beslutsfattarna mer lyhörda för väljarnas önskemål.

Mot. 1986/87
K206

Stärk riksdagens kontrollmakt

Enligt grundlagen är riksdagen folkets främsta företrädare och regeringen är ansvarig inför riksdagen. Riksdagen skall på olika sätt ha tillsyn över tillämpningen i offentlig verksamhet av lagar och andra författningar.

I nuläget granskar riksdagen regering och förvaltning genom tre olika organ, riksdagens konstitutionsutskott, riksdagens revisorer och JO-ämbetet. Det är emellertid uppenbart att riksdagens möjligheter att granska hur dess beslut genomförs inte är tillräckligt omfattande. Det tillkommer årligen en stor mängd lagar. Dessa är inte sällan av ramlagskaraktär, dvs. de anger vida ramar för en viss myndighets verksamhet men överlåter åt myndigheten att utforma närmare bestämmelser inom de gränser som lagen anger. Det är väl känt att riksdagen har bristande kontroll över hur de regler utformassom stödjer sig på ramlagen.

Det finns starka skäl för att använda ramlagstiftning i betydligt mindre utsträckning i framtiden. Viss form av ramlagstiftning kommer emellertid alltid att krävas. Dessutom existerar redan ramlagar och bestämmelser som härrör från dessa. Det är därför nödvändigt att förstärka riksdagens kontrollmakt. Detta kan ske exempelvis genom att – som i andra demokratiska länder – ställa riksrevisionsverket under riksdagen. Även andra lösningar att öka riksdagens kontrollresurser kan övervägas. Riksdagen bör ges helt andra möjligheter att fullgöra uppgiften att övervaka regeringen och förvaltningen.

Författningsdomstol

I en rad avseenden är i dag medborgarna i ett klart underläge gentemot det allmänna. Grundlagens stadganden på fri- och rättighetsområdet uppfattas ofta av myndigheterna som abstrakta begrepp som det inte finns anledning att direkt tillämpa. Att föra talan vid Europarådets kommission för mänskliga rättigheter och vid Europadomstolen är ofta tidsödande, komplicerat och kostsamt. Lagprövningsrätten har, som nämnts ovan, inte använts sedan den nya bestämmelsen trädde i kraft.

Det finns därför starka skäl för att aktualisera frågan om inrättande av en författningsdomstol. Dess främsta uppgift skulle vara att säkerställa att regeringsformens fri- och rättigheter verkligen efterlevs av de politiska organen och av myndigheterna. Härigenom skulle författningsdomstolen kunna bli ett skydd för den enskilde mot det allmänna.

Frågan om inrättandet av en författningsdomstol bör snarast utredas.

I motionen har lagts fram förslag som medför lagändringar. Det bör ankomma på vederbörande utskott att utforma erforderliga sådana ändringar.

Mot. 1986/87
K206

Hemställan

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om principer för lagstiftningen och politisk etik.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en genomgång av svensk lagstiftning i avsikt att bringa den i överensstämmelse med de krav som Sveriges anslutning till Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna medför.

3. att riksdagen hos regeringen begär utredning om Europakonventionens införlivande med svensk rätt.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om begränsning av antalet regler.

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ramlagar och generalklausuler.

6. att riksdagen hos regeringen begär utredning om domstolskontroll av förvaltningsbeslut i enlighet med vad som i motionen anförts.

7. att riksdagen hos regeringen begär utredning om förstärkning av domstolarnas lagprövningsrätt i enlighet med vad som i motionen anförts.

[att riksdagen hos regeringen begär utredning om införande av ökad rätt till skadestånd från det allmänna vid felaktig myndighetsutövning. ¹]

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag till grundlagsskyddad närings- och yrkesfrihet i enlighet med vad som i motionen anförts.

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om tidpunkten för lagstiftning om straffansvar för tjänstefel. ²]

9. att riksdagen uttalar att fyraåriga mandatperioder och skilda valdagar för riksdags- och kommunalval bör införas.

10. att riksdagen uttalar att en kyrkans valslag bör införas i enlighet med vad som anförts i motionen.

11. att riksdagen uttalar att offentliga utskottsutfrågningar i riksdagen bör införas.

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om skärpta beredningskrav för regeringsärenden.

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ovillkorlig rätt för en minoritet i ett riksdagsutskott att begära lagrådets yttrande.

14. att riksdagen uttalar att rådgivande folkomröstningar skall kunna äga rum på såväl riks- som kommunalniva i enlighet med vad som i motionen anförts.

15. att riksdagen hos regeringen begär utredning om en förstärkning av riksdagens kontrollmakt i enlighet med vad som i motionen anförts.

16. att riksdagen hos regeringen begär utredning om införandet av en författningsdomstol i enlighet med vad som i motionen anförts.

Mot. 1986/87
K206

Stockholm den 14 januari 1987

Carl Bildt (m)

Lars Tobisson (m)

Anders Björck (m)

Nils Carlshamre (m)

Rolf Dahlberg (m)

Bo Lundgren (m)

L. Arne Andersson (m)

i Ljung

Ingegerd Troedsson (m)

Ingrid Sundberg (m)

Rolf Clarkson (m)

Ann-Cathrine Haglund (m)

Sonja Rembo (m)

Per-Olof Strindberg (m)

¹1986/87:L603.

²1986/87:Ju607.